

Anadolu Din ve İnançları Platformu / Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar / Bölüm 7

Yolcu Bilginç ile Tahtacılar

KONULAR: Tahtacıların tarihi, Bademler Köyü, günümüzde Tahtacılar

“Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar” söyleşilerimizin bu bölümünde Tahtacı Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı, İzmir Büyükşehir Korosu Şefi ve bağlama sanatçısı Yolcu Bilginç'le birlikteyiz.

“Tahtacı kültürü varlığını sürdürüyor.”

Yolcu Bilginç- İzmir, Urla, Bademler köyünde 1966 yılında doğmuşum. Aşık Veysel'in “iki kapılı bir handa gidiyoruz, gündüz gece” şiirinden esinlenerek babam adımları Yolcu koymuş. O dönemde nüfus memuru Yolcu, komünist ismini, Rus ismi diye kabul etmemiş. Yoldaş ismi istemişler. Yoldaş ismine hayır deyince Yolcu olsun demiş babam da. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı'nın bağlama bölümünde eğitimi aldıktan sonra yüksek ihtisasımı da Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde halk bilimi araştırmacılığı üzerine yaptım. Arif Sağ'ın yanında özel müzik kursunda dersler verdim. Ardından sırasıyla Suavi ve Ahmet Kaya ile çalışmalar yaptım. Daha sonra Edif Akbayram ile çalışmaya başladım. 22 yıldır kesintisiz olarak konser çalışmalarında birlikte yer alıyorum. 14 yıl önce İzmir Büyükşehir Belediyesi Türk Halk Müziği Korosu'nun başına getirildim. Kendi kültürümüz olan tahtacılarla ilgili bir dernek kuralım dedik. Derneğimizi kurduk. Daha sonra bunu federasyona dönüştürdük. Mersin'de, Antalya'da, Denizli'de, İzmir'de, Balıkesir'de olmak üzere beş ayağımız var. Toplumun başkanı olarak bizi seçtiler, görevlendirdiler. Hala devam ediyor. Bugüne kadar seçimlerimizde sandık kullanmadık. Seçimden bir hafta önce bir araya geliyor, listemizi belirliyoruz. Hiç sandık koymadan devam ediyoruz. Güzel bir birliktelik oldu. Çanakkale'den Gaziantep'e kadar yaklaşık 300 köy kadar yerleşimimiz var. Bundan 200-300 yıl öncesine dönecek olursak daha birçok köy çıkacaktır. Köyümde “Mahmut Türkmenoğlu Kooperatifçilik Vakfı” var. Şu an bu tesisin içindeyiz. Hem doğal yaşam köyü kuruldu, hem de 280 dönüm arazi içerisinde çiçek diktik, sebzeçilik üzerine çalıştık. Yavaş yavaş kırsal turizm kapsamına da el atıldı. Türkiye'de kooperatifçiliğin ilk öncülerinden Mahmut Türkmenoğlu tarafından kurulmuş bir tesisteyiz şu an burada.

Nükheth Everi- Yolcu Hocam, bilen var, bilmeyen var. Neden ‘Tahtacılar’ denir, kimlerdir Tahtacılar? Biraz bahsedebilir miyiz?

Yolcu Bilginç- Tahtacı isminin ana kabul gördüğü ifade, ağaç işçiliğidir. Meslekten gelen bir isim. “Biz Alevi'yiz” dememişler. “Tahtacıyız” demişler. Birinci ifadesi bu. Ali Ekber Ateş dedemiz var. Onun ifadesi de tahta oturan, ağanın tacını giydiren inanç önderleri bizleriz diye söylenir. Bu Türkmen yorumunun içerisinde kalıyor. Ama 12 imamlardan 8. İmam Rıza'nın evlatları olduğumuzu biliyorum. İran'ın Horasan eyaletindeki Meşhet'te 8. İmam Rıza'dan İslamiyeti öğrenmişiz. Türkmenistan'dan gelmeyiz zaten. Türkmenlerdeniz. Hacı

Bektaş Veli'ye, dergaha hiç bağlanmamışız. Hep kendi başına inançlarını yürüten bir kapalı toplum olarak gelmişiz. Dağ başlarında ağaç işleriyle uğraştığımız için, çok aşağılara da inmediğimizden dolayı bizim kültürümüz, inancımızın yaşama biçimi özgün haliyle kalmış. Çok asimile olmamış, duru kalmışız. Çanakkale'de 25 tane köyümüz var. Aşağıya doğru 11 tane ilde yayılmış durumdayız. En uç noktamız Gaziantep-İslahiye'ye bağlı Kabaklar Köyü'dür. İbrahim Sani dedemizin türbesi oradadır. Bir de Adana-Ceyhan'da Durasan Dede da türbemiz vardır. Doğan Bermek abimiz de gelmişti oraya. Etkinliğimize denk gelmişlerdi. 800 yıl öncesinden buralardayız, Adana-Ceyhanlı ve Gaziantep-İslahiye'de Kabaklar köyündeyiz. Oradaki türbemiz İbrahim Sani dedemizin türbesi. Ve kardeşi de Adana Ceyhan, Durhasan Dede Köyü'nde. Eski adı Evcik Köyü. Durhasan Dede hakka yürüdüktan sonra eşi çok güzel bir kadıymış. Adana Bey'i göz koyuyor, almak istiyor. Bizimkiler itiraz ediyorlar. "Bizde dede ile dede soyu evlenir" diyorlar. "Alevi olmayan birine kız da veremeyiz, oba olarak düşkün oluruz" diyorlar. İş büyüyor, kavgaya dönüşüyor. Adana Ceyhan bölgesinde altı bin beş yüz tahtacı katlediliyor. Bunun üzerine insanlar oradan dağ başlarına kaçıyorlar. Yukarıda yapacakları meslek hayvancılık. Fakat Adana, Pozantı ilçe hudutlarında bulunan Toroslar'ın zirvesinde, Medetsis tepesinde, Bolkar dağlarında Rumların hızarhane çalıştırdıklarına tanık oluyorlar. Bizim tahtacı erkeklerimiz orada tahta biçmeyi öğreniyor. İşi öğrenen, çocuğunu, akrabasını işe koymuş, kendisi bir sonraki dağa gelmiş. Bizim buraya Ege'ye doğru, Çanakkale'ye doğru gelmişler. Nerede orman, ağaç var yerleşmişler. Ağaç varsa ekmek var, karnınız doyuyor, hayvancılık var ve can güvenliği var. Küçük dokunuşlarla şehir hayatına inmişler.

Nur içinde yatsın, Gazi Mustafa Kemal Atatürk yasalar karşısında herkes din, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin eşittir deyince, bir rahatlama olmuş. Ama buna rağmen dağ kültürü hala mevcuttur. Belki en düzdeki köylerden biri de benim köyüm Bademler Köyü'dür. Denize sıfır, Muğla, Milas'ta köylerimiz de var. Güzel bir bölgede kalmışız. Burada tabii Yunan kültürüyle içiçe yaşamışız. Oyunlarımızda, yemeklerimizde, kitaplarımızda, tiyatromuzun olmasında o büyük Yunan kültürünün de etkileri var.

Tahtacıların genetiğiyle de gireyim konuya. Her tahtacı dedesinden kalma tarlada, dedesinden kalma traktörle tarım yapmaya devam eder. Dedesinden kalma evde yaşar. Milletvekili de olsa, holding sahibi de olsa hafta sonları köyüne gelir, domatesini yetiştirir. Emekliliğinde de mutlaka köyündedir. Onun için yazlık birinci planda kendi köyüdür. Yani Türkiye'de yaşayan diğer Alevi nüfustan çok farklı bir yönüyle Tahtacılar kendi topraklarında yaşıyor. Federasyona bir tane büro tutuyorum, küçük bir büroya boşu boşuna kira veriyorum, stopaj ödüyorum. Kimse gelmiyor. Herkes köylerde. Beni görmeye gelene "Federasyon bürosunda buluşalım" diyorum, "Yok, Bademler'e gelelim biz" diyorlar. Köy meydanında oturup bir bira, bir çay içiyoruz, sohbet ediyoruz. Yani bizim tahtacı kültürü köylerde yaşar. Homojen bir yapımız var. "Bademler'de insanlar mutlu mu?" sorusunu sordunuz, mutlu. Gençecik çocuklarımızın yatak odalarına kadar artık televizyonlar giriyor diyorduk, şimdi telefonlar geldi. Keşke herkes bilimsel gelişmelere gitse, felsefeye gitse ama Facebook'ta, Instagram'da çok boş şeylerle de vakit harcayanlarımız var. Ama hayat bir şekilde insanları kendisine baktırıyor. Bir virüs geldi, herkes bahçesine bir şey ekmeye başladı. Doktorumuz da ekliyor, arkeloğumuz da döndü. Köyümüzde dede yok demiştim, ama gelin bakın doğum, düğün, ölüm dediğimiz o üçlemenin içerisinde bütün gelenekler

devam ediyor. Çocuğun doğumundan itibaren çocuk kırklaması, biraz büyüdüğünde kuşak kesmek, sünnet düğünü, düğününde gelinin baş bağlanması, hıdırellezi, sultan nevruzu, cuma akşamları, perşembe akşamları, salı akşamı, Türkmen geleneğiyle beraber Alevi inancının güzel bir mozayici oluşmuş, karışmış.

Nükhet Everi- Bademler Köyü'nün Türkiye ve tahtacı kültüründeki yeri, önemi nedir?

Yolcu Bilginç- Bademler Köyü'nde 1933-34'lü yıllarda köy meydanında yaptıkları özel günlerde orta oyunu şeklinde tiyatroya başlamışlar. Daha sonra asker öğretmenlerden Mustafa Anarat gelmiş. Tiyatronun üzerine eğilmiş. Her yıl bir oyun hazırlanmış. Sonra kendileri küçük küçük skeçler yazmaya başlamışlar. 60'lı yıllara doğru bir Cumhuriyet aydını olarak Mahmut Türkmenoğlu çıkıyor köyümüzden. Aynı yıllarda Türkiye'nin en iyi filmi "Susuz Yaz" bizim köyde çekildi. Metin Erksan'ın yönettiği film Almanya'da Berlin'de Altın Ayı Film Festivali'nde en iyi film seçiliyor. Aynı yıllarda köye kütüphane kuruluyor. Kültür Bakanlığı'na bağlı 10 bin kitaptan oluşan bir kütüphane kuruluyor. Köylüler imece ile tiyatro binasını yapmaya başlıyor. Köyümüzün insanları gündüzleri işinde çalışır, akşamları üç ay süreyle tiyatro çalışır, mutlaka bir oyun çıkarırlar. İlkokul öğrencileri de bir oyun çıkarırdı. Ben her yıl baş rolü oynardım, hatırlıyorum. 19 Mayıs'a, 23 Nisan'a doğru, ya da yıl sonuna doğru, karne dönemine doğru bir oyun çıkardık. Tiyatro bizim vazgeçilmezimiz olmuş.

Mahmut Türkmenoğlu da kooperatif olayına atılıyor. Hazineden 180 dönüm kir alıyor. Karşı dağdan su getiriyor, ovidan toprak getiriyor. Burada ilk kooperatifçiliği başlatıyor. Köyün sadece alevilik yönü değil, işte bu üretim, kırsal kalkınma olayı da diğer tahtacı köylerinden farklı ve önder olduğu bir unsur olarak ön plana çıkıyor.

İnançsal olarak Bademler'de dede soyu yok. Dede eskiden Narlıdere'den gelirmiş. 1953 yılında en son gelen dede köyde iki zengini müsaip yapmak için 3 bin lira para almış. Köyde ekonomik anlamda fakir olan, zayıf olan birisi de, "Benim 3 bin liram yok, bin liram var. Beni de müsaip eder misin?" demiş. "Yapmam" demiş dede. Bunun üzerine o kişi jandarmaya şikayette bulunmuş. Jandarma gelmiş köyü basmış, cem dağılmış. Bunun üzerine bir daha dede gelmemiş buraya. Böyle bir kötü bir anımız var. Aleviliğin, inancın daha yoğun olduğu dönemlerdeki yaşantı daha giriftti. İnsanlar birbirine bağlıydı. Çağdaşlığın bu çağda yaşıyor olmakla ilgisi yok.

Nükhet Everi- Tahtacı kültürünü, gelenek göreneklerini yaşatmak için köy genelinde neler yapıldığından biraz bahsedelim. Müzeden bahsedebilir miyiz? Başka ne tür faaliyetler var.

Yolcu Bilginç- Bademler Köyü'nün değerli insanlarından biri de astrolog doktor Musa Baran idi. Kendisi İzmir Müzesi'nin de müdürlüğünü yapmıştı. Köyümüzde çocuk oyuncakları üzerine bir müze oluşturdu. 20 yıl önce aramızdan ayrıldı, müzesi kaldı. Şimdi yeğeni Mustafa Şapkan bu çocuk oyuncakları müzesini de içinde barındıracak bir vakıf kurdu. Bir de eski demir 50 kuruşlarımızın arkasında resmi olan Sabiha Tansu bütün Türkmen kıyafetlerini bu vakfa bağışladı. Yakın bir zamanda faaliyete geçecek.

Nükhet Everi- Aslında turizm açısından baktığımızda da Bademler Köyü önemli. Müze

yenilenip devreye girdiđi zaman turistik açıdan da ilgi çekici bir durum olacak. Ne dersiniz?

Yolcu Bilginç- Turizm bizim fazla bildiğimiz bir alan değil. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin eski başkanı Aziz Kocaođlu döneminde kırsal ve tarımsal kalkınma modeliyle birlikte turizmi de içine alan bir model oluŐturuldu. Türkiye'deki tüm tarımsal kalkınma kooperatiflerinde yetiŐen ürünler buraya geliyor, burada satılıyor. iek satıŐları da var. Konaklamak için bungalovlar var. Burada bir kafeteryamız var. Toplantı salonumuz var. Hepsi aŐŐap bunların. Gelen kulüpler, dernekler burada genel kurul toplantısını yapıyor. YürüyüŐ parkurumuz var. Bungalova'da konaklayan kişi sabah kalkıyor, burada 70 tane iŐçi alıŐıyor. Onlarla beraber iek üretmeyi öğreniyor, salçasını kendisi kurabiliyor. Zeytinini kendisi kırabiliyor. Domates kurutabiliyor. TurŐusunu yapıyor. Tarımın içerisinde var olmayı öğreniyor. Kırsal'da turizmin revaçta olmaya baŐladıđı dönemde bizim köy insanımız da yeni yeni turizmin içerisinde ev sahipliğini öğrenmeye başladı. Burası Türkiye'nin ve Ege'nin en temiz havasının olduğu nokta. Urla, dünyanın ilk zeytinyağı fabrikasının kurulduğu yer. Seferisar “yavaş Şehir” oldu biliyorsunuz. Karakılçık buğdayıyla beraber burada ata tohumlarımıza dönüŐ baŐlatıldı. Bu bölge de tarıma yönelik ve bacalı endüstriye mesafeli duran bir anlayıŐı benimsedi. Bundan Bademler Köyü de yavaş yavaş rol biçiyor kendisine. Ege olarak umutla bakıyoruz yarınlara. Keyifliyiz.